Inleiding

Tegenwoordig vinden veel mensen dat het onderwijs in het sociale domein een meer centrale plaats in moet nemen op scholen. Scholen hebben samen met de ouders de verantwoordelijkheid om kinderen voor te bereiden op het maatschappelijke leven. Dit betekent dat scholen zich niet kunnen concentreren op kennisoverdracht alleen. Zij moeten ook - samen met de ouders - bijdragen aan de ontwikkeling van de sociale competentie van de leerlingen. Scholen moeten daarnaast leerlingen stimuleren zich te ontwikkelen tot goede burgers; tot burgers die bijdragen aan een democratische samenleving, met de waarden die daarin gelden.

Hoe de overheid denkt over de opvoedende rol van de school, is weergegeven in de kerndoelen. De nieuwste versie van de kerndoelen wordt waarschijnlijk vanaf het schooljaar 2005 - 2006 van kracht. In deze nieuwste versie zijn de doelen die betrekking hebben op sociale competentie, burgerschap en waarden en normen voor een deel opgenomen onder 'Oriëntatie op jezelf en de wereld' en voor een deel in de preambule. In deze preambule wordt gesproken over 'doelen die voor alle leergebieden van belang zijn' (OCW, 2004).

Scholen zoeken naar manieren om hun school tot een sociale gemeenschap te vormen. Ze proberen hun leerlingen goed toe te rusten voor hun bestaan in de maatschappij. Deze maatschappij stelt hoge eisen op het gebied van sociale vaardigheden en zoekt tegelijkertijd naar gemeenschappelijk gedragen waarden. Gedeelde waarden en normen over omgangsvormen en gedrag vormen ook een belangrijke voorwaarde voor een veilig, respectvol schoolklimaat (Ministerie, 2004).

Sinds het eind van de vorige eeuw zijn er binnen het sociale onderwijsdomein allerlei activiteiten ondernomen die inmiddels hun vruchten hebben afgeworpen. Op verschillende plaatsen is bijvoorbeeld samenwerking ontstaan tussen de school en andere voorzieningen om gezamenlijk de ontwikkeling van kinderen en jongeren te stimuleren. Deze samenwerking staat bekend onder de naam 'Brede school'. Ook is er een veelheid aan methoden op dit gebied ontwikkeld, zoals sociale vaardigheidstrainingen, methoden voor sociaal-emotionele ontwikkeling en sociale competentie, programma's om ongewenst gedrag te bestrijden en leerlingvolgsystemen.

Voor scholen is het niet altijd gemakkelijk om uit dit grote aanbod een welbewuste keuze te maken voor een methode of programma dat bij hen past. Met de keuzegids Kiezen voor sociale competentie die nu voor u ligt, willen we scholen graag ondersteuning bieden bij de inrichting van het onderwijs in het sociale domein. Vanzelfsprekend zijn er verschillende manieren om dit onderwijs vorm te geven. Elke manier heeft zijn voor- en nadelen. Vanuit wetenschappelijk onderzoek en vanuit onze ervaringen in de onderwijspraktijk, geven we in deze gids een aantal valkuilen en ook overwegingen aan die een rol kunnen spelen in het keuzeproces.

Deze keuzegids bestaat uit drie delen. In het eerste deel leest u meer over de achtergronden van het sociale onderwijsdomein. Dit deel is bedoeld om scholen te helpen een gemotiveerde keuze te

maken voor een methode die past bij de school. U leest over de verschillende begrippen die genoemd worden in discussies, over de inhoud van sociale competentie als onderwijsdoel en over manieren waarop een school het sociale onderwijsdomein in kan richten. Daarnaast komen ook mogelijke aanleidingen van scholen om aan sociale competentie te werken aan bod, evenals de doelstellingen die uit deze aanleidingen voort kunnen vloeien. Per doelstelling geven we vervolgens aan voor welke methode een school kan kiezen om aan sociale competentie te werken.

Het tweede deel van deze keuzegids bevat een vergelijking van methoden. In dit deel zijn 28 methoden op het gebied van sociale competentie met elkaar vergeleken. Bij de selectie van deze 28 methoden is gekozen voor methoden die betrekking hebben op het brede domein van de sociale competentie en gebruikt kunnen worden door scholen zelf – docenten, mentoren, interne begeleiders – in het reguliere onderwijs. Methoden die alleen met hulp van of door gedragsdeskundigen kunnen worden gebruikt, zoals op het terrein van de therapeutische hulpverlening (Jeugdzorg), zijn buiten beschouwing gebleven.

Het begrip methode is ruim opgevat. Zo zijn naast methoden met lessen voor een bepaalde periode, ook systemen voor het volgen van leerlingen opgenomen, en losse programma's of lessen. Methoden die betrekking hebben op één specifiek onderdeel van sociale competentie, zoals alleen het tegengaan van pesten of alleen conflicthantering, zijn niet in de keuzewijzer opgenomen. Andere restricties zijn de verkrijgbaarheid van de methoden geweest (ze mochten niet te veel verouderd zijn, en/of ze moesten van na 1998 zijn) en de hoeveelheid informatie die over de methoden beschikbaaris.

In het derde deel vindt u beschrijvingen van de 28 methoden die in deel 2 vergeleken zijn. In elke beschrijving treft u een korte toelichting van deze methode aan en leest u wie de doelgroep is, de auteur(s) en de uitgever. Ook de kosten van de methoden zijn vermeld. De beschrijvingen zijn kort en geven een eerste indruk van de methoden. Voor meer gedetailleerde informatie wordt verwezen naar de opgenomen websites van de methoden.

Tot slot: de keuzegids Kiezen voor sociale competentie is vrij te verkrijgen. Op de website www.schoolenveiligheid.nl staan onderdelen van de Keuzegids in een digitale vorm. Ook kunt u hier de keuzegids downloaden als pdf-bestand.

We hopen dat deze keuzegids u op weg helpt bij de keuze voor een methode, programma of leerlingvolgsysteem.